

Gaj Valerije Katul

Renata Pekorari

Veliki pjesnik rodio se u Veroni 87. ili 84. g.pr.n.e., točna se godina ne zna. Umro je veoma mlad, u tridesetim godinama svoga života. Prvu mladost proveo je u Veroni, a 62. god. dolazi u Rim. Otac mu je bio veoma imućan i ugledan, poznavao je i samog Cezara, pa je Katul odmah prodro u najviše intelektualne krugove. Živio je vrlo rasipno i razuzdano te je često ostajao bez materijalnih sredstava (plenus sacculus est aranearum). Zbog toga, u namjeri da se brzo obogati, putovao je godine 57. u pratnji pretora Gaja Memija Gemela (komu je Lukrecije Kar posvetio svoj ep "De rerum natura") u Malu Aziju u pokrajinu Bitiniju. Obogatio se nije, ali je na putu posjetio bratov grob. Smrću starijeg brata koji je umro daleko od domovine u Troadi, gdje je i pokopan, a kamo je otputovao u pratnji nekog rimskog namjesnika, bio je veoma pogođen (fortuna mihi tete abstulit ipsum). Posjetivši njegov grob po starim običajima prinio mu je ondje žrtvu (prisco quae more parentum tradita sunt tristi munere ad inferias) i zauvijek se oprostio s njim (in perpetuum, frater, ave atque vale). Bio je silno osjećajne naravi, što se u potpunosti odrazilo u njegovim stihovima. U rimskoj književnosti prvi je predstavnik subjektivne lirike. Najvažnija mu je u životu bila, a time i glavna tema njegovih pjesama, strastvena ljubav prema Lezbiji (pseudonim Klodije, sestre Publija Klodija Pulhera i žene Kvinta Metela Celera; živjela je na Palatinu u ulici "Clivus Victoriae", u najstarijem i najekskluzivnijem dijelu grada; u istoj ulici stanovao je i sam Ciceron koji je dobro vidio kakav život Lezbija vodi, te je o njenom razvratnom i raskalašnom životu i pisao u govoru "Pro Caelio"). Pjesmama je slijedio razvoj svoje velike ljubavi - od prvih susreta do konačna prekida. Kako je vrijeme prolazilo sve je bolje Lezbiju upoznavao i na kraju uvidio kako ga ona vara i kako ljubavi velike poput njegove zapravo nije dostojna. Najstarija od sačuvanih pjesama posvećenih Lezbiji napisana je u safičkoj strofi i prva je latinska pjesma napisana u toj strofi. Sastoji se od četiri strofe, prve su tri prijevod ode grčke pjesnikinje Sapfe, a zadnju je spjevao sam. Pjesma je puna iskrenog i dubokog zanosa i titrave i silne pjesnikove ljubavi. Onoga tko je u društvu Lezbijinom poistovjećuje, čak i pretpostavlja bogovima, a sam kad je s njom gubi razum, za njega nestaje stvarni svijet (misero quod omnis eripit sensus mihi: nam simul te adspexi, nihil est super mi vocis. Lingua sed torpet, tenuis sub artus flamma demanat, sonitu suo tinte aures, gemina teguntur lumina nocte). Katulu je sveto i sve što je Lezbijino, što dodiruje; o tome također pjeva - nekoliko pjesama posvetio je Lezbijinu vrapčiću. No, upoznavši dobro Lezbiju duboko je razočaran i uznemiren zbog ljubavi koje se želi, a nikako ne može, osloboditi i koja mu je, kako sam kaže, izagnala iz srca svaku radost (expulit ex omni pectore laetitias) te već, kao u nekom grču, zaziva bogove da mu pomognu. Ne traži da mu Lezbija izjavi ljubav ili da se dogodi nemoguće, da sama želi da bude čestita, već želi da ozdravi i da preboli, kako on naziva, tu strašnu bolest (non iam illud quaero, contra

me ut diligat illa, aut, quod non potis est, esse pudica velit: ipse valere opto et taetrum hunc deponere morbum, o di, reddite mi hoc pro pietate mea). Sad kad ju je upoznao, on je još uvijek silno voli, ali je više ne cijeni (amantem iniuria talis cogit amare magis, sed bene velle minus). Buru koja je u njemu nastala, miješanje najuzvišenije ljubavi i negodovanja, boli i razočarenja najbolje izražava distih u kojem kao i u mnogim drugim stihovima govori o ljubavi, ali i o istovremenoj mržnji koju osjeća (Odi et amo. Quare id faciam fortasse requiris. Nescio, sed fieri sentio et excrucior).

Mnoge pjesme Katul posvećuje svojim prijateljima, među kojima su mnoge istaknute ličnosti onoga vremena (Veraniju, Fabulu, Furiju i Aureliju, Juventiju, Liciniju Kalvu i dr.). Koliko je bio odan u ljubavi bio je odan i u prijateljstvu, ali se i tu znao razočarati npr. u prijatelju Marku Celiju Rufu koji mu je postao rival i kojem predbacuje da se podlo privukao i oteo njegovu sreću (sicine subrepsti mi, atque intestina perurens ei misero eripuisti omnia nostra bona? Eripuisti, heu heu nostrae crudele venenum vitae, heu heu nostrae pestis amicitiae). Često i vrlo oštro napadao ga je u pjesmama. Marka Celija je i Lezbijin brat Klodije uz ostalo optužio da je zaveo njegovu sestru. Ciceron ga je branio u već spomenutu govoru "Pro Caelio" gdje govori o Lezbijinu raskalašnu životu.

Osim ovih lirskih pjesama napisao je Katul niz epigrama u elegijskom distihu. I epigrami su subjektivna karaktera i to je novo polje u subjektivnoj lirici. U njima se ruga i dosta oštro ismijava pod utjecajem Arhiloha, najčešće svoje lične neprijatelje ili rivale. Tako je u podrugljivim i zajedljivim epigramima napadao kao republikanac i samog Cezara i njegove pristalice (Nil nimium studeo, Caesar, tibi velle placere, nec scire utrum sis albus an ater homo). Cezar koga je uz Katulova oca vezivalo čvrsto prijateljstvo, nije mu se zbog toga svetio. Manji broj epigrama posvetio je i općim manama - ismijava nama danas nepoznate rimske građane, bludnice, ljude na višim društvenim položajima.

Sam Katul najviše je cijenio svoja veća ostvarenja, naročito elegije (najznačajniji prijevod Kalimahove elegije "Berenikina kosa") te epilij "Svadba Peleja i Tetide". Te su pjesme bile pisane vrlo učeno, no bez one spontanosti kojom je pisao ljubavne pjesme, ali i iz ovih stihova izbija snaga pjesnikova talenta.

Zbirka Katulovih pjesama (ima ih 116) potječe iz jednog starog veronskog rukopisa iz 14.st. Goethe naziva Katula, Propercija i Tibula "Trijumviri ljubavi". Može se reći da je bio najveći pjesnik među neotericima (*νεωτερισται*, poetae novi ili poetae docti), pjesnicima koji su slijedili glasovite aleksandrijske pjesnike (Aleksandrija je u III st. pr.n.e. bila glavni centar grčke kulture) Kalimaha, Leonidu iz Tarenta, Asklepijada i Dioskorida. Na oštrinu njegovih epigrama utjecao je Arhiloh, a u ljubavnoj je lirici bio pod utjecajem Sapfe i Anakreonta. Gotovo u svim njegovim pjesmama osjeća se duboko osjećajna priroda kao i spontanost kojom je pisao. Unio je u rimsku liriku i neke nove metričke oblike. Piše u elegijskom distihu, hendekasilabu, jambima, holijambima i safičkoj strofi. U mnogome je obogatio pjesnički jezik pa sam Ciceron kaže: "Oratio Catulli tam pura est ut videatur is unus loqui Latinam." Upotrebljava i mnoge deminutive karakteristične za jezik sjeverne Italije. Katulova je lirika znatno utjecala na kasnije rimsko i evropsko pjesništvo.